

Agrár-környezetgazdálkodás a Peszéradacsi rétek gazdálkodóinak szemszögéből

Kalóczkai Ágnes¹, Kelemen Eszter¹ és Pataki György^{1,2}

¹ Szent István Egyetem, Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet, Környezetgazdaságtani Tanszék,
Környezeti Társadalomkutatók Tanszéki Csoport (ESSRG)

2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1., e-mail: kaloczikai.agnes@essrg.hu

² Budapesti Corvinus Egyetem, Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszék
1093 Budapest, Fővám tér 8.

Összefoglaló: Kutatásunkban kvalitatív módszerek használatával elemezzük a Peszéradacsi rétek gazdálkodói és a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága között fennálló konfliktusokat. E tanulmányban a konfliktusok kialakulását részben befolyásoló külső tényező, az agrár-környezetgazdálkodási és természetvédelmi támogatási programok általános hiányosságaira és természetre gyakorolt kedvezőtlen hatásaira szeretnénk felhívni a figyelmet. A cikkben röviden ismertetjük az említett támogatási programok túlbürokratizált struktúrájából, valamint szigorú és rugalmatlan szabályrendszeréből fakadó természetvédelmi és társadalmi problémákat, különös tekintettel a kis családi gazdaságok megszűnésére és a biodiverzitás csökkenésére. Eredményeink az agrár-környezetgazdálkodási és természetvédelmi támogatási programok átdolgozásának szükségességét tárgyalják, amelyekhez általános javaslatokat fogalmazunk meg.

Kulcsszavak: agrár-környezetgazdálkodási program problémái, természetvédelem és mezőgazdaság konfliktusa, természetvédelmi előírások, partnerség, biodiverzitás csökkenés, rugalmatlan szabályrendszer.

Bevezetés

A mezőgazdaság és a természetvédelem harmonikus együttműködése a világ minden táján nagy kihívásokat és konfliktusokat rejt magában. A két szektor közötti ellentéteket egyre több hazai (Kelemen *et al.* 2009) és számos külföldi kutatás is vizsgálja különböző szempontok szerint. Egyes tanulmányok a konfliktusok okaival és azok rendszerezésével foglalkoznak (Bergsen & Vatn 2008, White *et al.* 2009), míg mások az ellentétek pszichológiai hátterét boncolgatják (Gray *et al.* 2004, Stoll-Kleemann 2003). A kutatások egy szűkebb

halmaza tovább lépve a konfliktusok okainak feltárásán, a természetvédelem és a mezőgazdaság helyi szereplőinek együttműködési lehetőségeit és a konfliktusok gyakorlati feloldását vizsgálja (Campbell 2003, Daugstad 2006, Kächele & Dabbert 2001, McCreary *et al.* 2001). Kutatásunkban a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság (továbbiakban: KNPI) működési területén található, kiemelt természeti értékekkel és magas mezőgazdasági potenciállal rendelkező Peszéradacsi rétek hasznosításához kapcsolódó konfliktusait vizsgáljuk. Ezek a konfliktusok leginkább a tájhasználatot és a mezőgazdasági piacon való helytállást is befolyásoló természetvédelmi és agrár-környezetgazdálkodási előírásokhoz,¹ valamint a KNPI-hez fűződő kapcsolati problémákhoz köthetők. E cikkben a kutatás szerteágazó tanulságaiból azokat szeretnénk bemutatni, amelyek az agrár-környezetgazdálkodási programok helyi szinten érzékelhető² kedvezőtlen hatásaira vezethetők vissza, és jelentősen nehezítik a helyi szereplők közötti konfliktusok feloldását.

Módszerek

Kutatásunk során 2010 májusa és 2011 augusztusa között összesen 27 félig-strukturált interjú³ készítettünk a Peszéradacsi rétek érintettjeivel⁴. Az interjúalanyok kiválasztásához a hólabda módszert alkalmaztuk (Héra és Ligeti, 2005). Az interjúk minden esetben az interjúalany környezetében (lakhelyén, tanyáján, illetékességi területén, irodájában) zajlottak, időtartamuk átlagosan 1,5 óra körül alakult. A beszélgetések során fölteszt kérdések a természeti adottságokra, a gazdálkodás/természetvédelem nehézségeire, a mezőgazdaság, valamint a természetvédelem kapcsolatára vonatkoztak. Az interjúzás módszertana a kvantitatív módszerekkel ellentétben nem a reprezentativitásra és az általánosíthatóságra helyezi a hangsúlyt, hanem sokkal inkább egy-egy probléma mélységi megismerésére törekszik. A következő fejezetben az interjúk során elhangzott domináns véleményeket ismertetjük.

1 Az Agrár-környezetgazdálkodási program működéséről és feltételeiről részletes információkkal szolgál a Magyar Agrárkamara és az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program hivatalos honlapja, valamint a 61/2009 (V. 14.) FVM rendelet.

2 Eredményeink az ország más területeire nem értelmezhetőek, hiszen azok eltérő természeti adottságokkal, szociális és gazdasági háttérrel rendelkeznek.

3 Kutatási módszertanunk kidolgozása során elsősorban Kelemen *et al.* (2010) módszertani útmutatására támaszkodtunk.

4 Az érintett csoportok ismertetését és szám szerinti felbontásukat az 1 Függelék tartalmazza az Online Függelékben.

Eredmények

Az agrár-környezetgazdálkodási támogatási rendszer gyengeségei

Kiszolgáltatottság a támogatásokkal szemben

A természetkímélő gazdálkodást ösztönző agrár-környezetgazdálkodási⁵ és természetvédelmi támogatási programok igen közismertek a gazdálkodók körében; a fölkeresett gazdák – egy kivételével – valamennyien részt is vesznek a programokban. A magas fokú érdeklődés részben annak köszönhető, hogy a programok által megszerezhető támogatás enyhíti a mezőgazdasági piac kedvezőtlen hatásait, amelyek helyi, nemzeti és nemzetközi szintű tényezőknek is betudhatók. A *magas működési/termelési költségek*, amelyek jellemzően helyi és országos viszonyok befolyása alatt állnak – így például a területek bérleti díja, a téli takarmány ára, a bér munkák vagy a természetvédelmi előírások betartásával járó kiadások – eleve kedvezőtlen helyzetet teremtenek a gazdák számára. E problémát tovább súlyosbítja a nemzetközi piacon való egyre nehezebb helytállás, illetve a megerősödő és feltörekvő szomszédos országokkal folytatott *versengés*. A gazdálkodás finansziális nehézségeihez azonban társadalmi problémák is hozzájárulnak. A szocialista rendszer termelőszövetkezeteinek sikertelensége olyan mélyen gyökerező negatív érzéseket ültetett el az akkor felnövekvő gazdálkodói generációban, amelyek feloldásához még a szövetkezetek felbomlását követő 20 év sem volt elég. A gazdák szövetkezetekkel szemben kialakult ellenérzései leginkább a magántulajdoni ingóságok kényszerű beszolgáltatására, majd a szövetkezetek felbomlását követően azok igazságtalan elosztására vezethető vissza. Ennek következtében minimálisra tehető a hivatalos formában működő gazdaegyütműködések száma. A termelők általában egyedül állnak szemben a felvásárlókkal, akik a gazdák e gyengeségét kihasználva alacsony árakon vásárolják föl a termékeket. A gazdák többsége nem rendelkezik állandó felvásárlóval sem, és az értékesítés többnyire ismertségi alapon történik. A probléma megoldása, amely egy közösségi tulajdonban lévő feldolgozó üzem, vágóhíd formájában ölthetne testet, gondolati szinten már megszületett a helyi érintettek fejében, a beruházáshoz szükséges szakértelem, erőforrás, összefogás és anyagi támogatás hiányában ezek a próbálkozások azonban már csírájukban elhaltak. A mezőgazdasági piac működési elégtelenségeihez tehát a *felvásárlókkal szembeni egyenlőtlen erőviszonyok* is hozzájárulnak. A jelenlegi mezőgazdasági helyzet árnyékában a támogatási programoknak tehát

⁵ Kutatásunk terjedelmi korlátai miatt nem specifikáltuk az agrár-környezetgazdálkodási programok vizsgálatát, így eredményeink általános kritikát fogalmaznak meg a programokkal szemben.

létfenntartó szerepe van. Különösen igaz ez a megállapítás a kisebb (50 ha alatti) gazdaságok esetében, amelyek az említett problémák miatt nem lennének képesek fennmaradni a támogatások nélkül. Más vonatkozásban ugyan, de a támogatási programok a nagyobb (300 ha fölötti) gazdaságok esetében is fontos szerepet játszanak. Míg a kisebb gazdaságoknál a támogatás a fennmaradást és a csőd elkerülését szolgálja, addig a nagyobbak esetében egyre több bevételt és fejlődési lehetőséget jelent. Az éppen feltörekvő gazdálkodók számára a területi és állománybővülés, a gépparkok fejlesztése lehetetlennek tűnik a támogatások, valamint az ezt kiegészítő banki hitel felvétele nélkül. A már komoly méreteket elérő gazdaságok esetében a támogatás lehetőséget biztosít további területek megszerzésére és minőségi fejlődés elérésére is. A kisebb gazdaságok esetében a támogatások tehát átmenetileg megoldást jelentenek a gazdálkodók pénzügyi problémáira. A kompenzációkkal életben tartott gazdaságok számára azonban komoly probléma lehet, hogy létük a támogatási rendszerektől függ. Amennyiben ezeken a programokon a gazdálkodók számára kedvezőtlen változtatásokat hajtanak végre (pl. szűkülnek a támogatási keretösszegek vagy megszűnik a támogatási program), vagy esetleg a gazdák pályázata kedvezőtlen elbírálást kap, úgy egész gazdaságok mehetnek tönkre egyik napról a másikra. A támogatási rendszer további gyengeségei közé tartoznak a *folyósítási problémák*. A jelenleg érvényben lévő rendelet (61/2009. (V.14.) FVM rendelet) nem határoz meg pontos dátumot vagy időintervallumot, amelyen belül a támogatási összeget folyósítani kell a támogatásra jogosultnak. A támogatások így hónapokat is késhetnek, amely hátráltatja a mezőgazdasági munkák elvégzését. A folyamatos költségnövekedés, az egyenlőtlen erőviszonyok a mezőgazdasági piacon, a gazdák közötti versengés spirálisan olyan labilis helyzetbe vezet a gazdálkodókat, amelyben egyre inkább kiszolgáltatottakká válnak az agrár-környezetgazdálkodási támogatásokkal szemben.

Túlbürokratizált támogatási rendszer és egyenlőtlen esélyek

A problémák azonban túlnyúlnak a mezőgazdaság támogatási rendszertől való függőségen. Az anyagi ráutaltság mellett a gazdálkodók számára a támogatási rendszer átláthatatlan strukturális felépítése is nehézségeket okoz. A gyakran változó szabályrendszer figyelemmel követése, az adminisztrációs feladatok bővülése gyakran meghaladja a gazdák képességeit mind szellemi, mind pedig fizikai értelemben. A rendszer bonyolult felépítése közvetett módon egyenlőtlen esélyeket teremt a gazdák között. A *pályázati anyagok komplexitása* és szigorú elvárásai ugyanis sok esetben háttérbe szorítanak egyes gazdálkodói csoportokat

(egyesekek épp az adminisztrációs terhek miatt nem vesznek részt a programokban), így pl. az idősebb generációhoz tartozókat, akik nem képesek lépést tartani az *egyre szigorodó adminisztrációs követelményekkel*, vagy a kisebb területekkel rendelkezőket, akik nem tudnak vagy nincs lehetőségük (anyagi háttérük) segítséget kérni a pályázati anyagok kitöltéséhez (pl. agárszaktanácsadók által). Bár a térítésmentes segítségnyújtás a pályázati űrlapok kitöltéséhez az illetékes falugazdászok feladata lenne, a gazdák – tekintettel arra, hogy véleményük szerint ezen szakemberekből adott esetben hiányzik a szakmai elhivatottság, illetve a falugazdász teendők ténylegesen nagy leterheltséget jelentenek – nem szívesen veszik igénybe ez irányú szolgáltatásaikat.

A támogatási előírások rugalmatlansága

A támogatási rendszer bonyolult felépítése mellett az ott megfogalmazott előírásokat szintén panasz övezi. A megkérdezett gazdálkodók és KNPI munkatársak szerint a területek kezelésére vonatkozó előírások legfőbb problémája, hogy azok sokszor nem gyakorlati tudáson alapulnak, ezáltal nem is igazodnak a terepi helyzetekhez, így például az adott évi időjárás viszonyokhoz vagy a heterogén táj szerkezetéhez. A rugalmatlanságot tükrözi például az egyes mezőgazdálkodási tevékenységek – mint például a kaszálások vagy a legeltetések – megkezdésének naptári dátumokhoz kötése. A hagyományos művelés alapján a gazdák már május végén elvégeznék az első kaszálásokat, ezzel ellentétben a természetvédelmi szempontok a nyár végi betakarításokat támogatják. A jogszabályalkotó az így kialakult ellentétet a betakarítás köztes időpontban való meghatározásával kívánta feloldani. Így egyes célprogramok a június 15-i, mások a július 15-i határidőt jelölik meg a kaszálások megkezdéséhez. Ez az időpont azonban mind a mezőgazdálkodás, mind a természetvédelem számára komoly gondokat okozhat. A nyár közepén végzett kaszálások száraz és forró időjárás esetén a gazdák szempontjából a széna minőségromlásával és mennyiségének visszaesésével jár, míg természetvédelmi szempontból a talaj felső rétegének kiszáradását eredményezi, ami nehezíti a gyepek felújulását, és a vízigényes növényfajok eltűnéséhez vezet. A gazdák szerint a természetvédelmi és agrár-környezetgazdálkodási programok sikertelensége szemmel látható. Megfigyeléseik szerint lényegesen kevesebb védett élőlény fordul elő a területen a régműlthöz képest, aminek egyik oka véleményük szerint a szűk keresztmetszeten vizsgált és egyoldalú szempontokat figyelembe vevő természetvédelmi és agrár-környezetgazdálkodási előírásokban keresendő. Az előírások ugyanis homogén síksággént kezelik a szinte tízméterenként változó, mozaikos tájat, és nem

veszik figyelembe azt sem, hogy a mezőgazdasági munkák dátumhoz igazítása egy szűk időintervallumra koncentrálja a tevékenységeket, illetve azok kezdetét, amely így sokkhatásként érintheti a területen élő állatokat, illetve csökkenti a táji diverzitást. A táji sajátosságokat figyelmen kívül hagyó előírások tehát nemcsak a mezőgazdaság számára idéznek elő kedvezőtlen körülményeket, hanem a természeti értékek fenntartásának és megőrzésének hatékonysága is megkérdőjelezhető.

A támogatási rendszer gyengeségeinek esetleges természeti következményei

A mezőgazdasági piac stabilitásának hiányában kialakuló állami támogatástól való függőség, illetve a támogatási rendszer bonyolult és rugalmatlan struktúrája azon kívül, hogy komoly mezőgazdasági és társadalmi problémákat okoz, a természeti környezet szempontjából is kedvezőtlen következményekkel járhat. A kisebb, sérülékenyebb gazdaságok háttérbe szorításával vagy megszűnésével ugyanis csökkenhet azon gazdálkodók száma, akik sokszínű tevékenységük által hozzájárulnak a megművelt táj diverzitásához. Ha ugyanis a kisebb, gyengébb lábakon álló gazdaságok nem bírnak lépést tartani a pályázati rendszer és a piac elvárásaival, helyüket átveszik a nagyobb, erősebb gazdaságok, amelyek a területek koncentráálásával csökkentik a tulajdonosi kör sokszínűségét, és növelik egyedüli hatásukat a tájra. A nagyobb területek ugyanakkor nagyobb felelősség- és kockázatvállalással járnak mind a földhasználó, mind pedig a természetvédelem számára. A táji diverzitás fenntartása, és így a természetvédelem sikerének egyik kulcsfeltétele a földhasználók tevékenységének sokfélesége.

Értékelés

Az egymásrautaltság tudatosítása

Természetvédelmi előírásokra szükség van, s nemcsak azért, hogy környezetünket jó állapotban hagyjuk a jövő nemzedékeire, de a jelenben élő társadalom számára is fontos, hogy a természet adta adományok, mint például az élelem vagy a víz, egészséges környezetből kerüljenek ki. Éppen ezért elengedhetetlen, hogy a mezőgazdasági tevékenységeket az ésszerű határig engedjük kibontakozni, amely még nem tesz kárt a természeti folyamatokban. Ugyanakkor nélkülözhetetlen arra is felhívni a figyelmet, hogy egyes, a természetvédelem számára fontos élőhelyek – így a kutatási területünkön föllelhető gyepek – kialakulását, fennmaradását a hagyományos legeltetés

évszázados tapasztalatainak köszönhetjük (Kelemen 1997). Kétségtelen, hogy ezek a mezőgazdasági tevékenységek ma is fontos funkciót látnak el a védett értékek fenntartásában. Éppen ezért a gazdálkodás extenzív formái nem csupán kulturális és társadalmi, de természetvédelmi szempontból is fontos szerepet látnak el, e gazdálkodási formák megőrzésére, támogatására különös figyelmet kell fektetni. Egy ilyen szituációban gazdálkodóknak és természetvédőknek egyaránt komoly feladatokkal kell szembesülniük. Szükség van a természetvédelem felelősségvállalására és közreműködésére, hogy a megfelelő tudományos háttér biztosításával a mezőgazdaság megtalálja a helyes és mértékletes irányt, amelyen haladva képes jó állapotban fenntartani természeti környezetünket, ugyanakkor érvényesítheti saját érdekeit is. A gazdatársadalom felelőssége hasonlóképpen meghatározó, hiszen az elméletben kidolgozott célok csak önkéntes együttműködésük által képes a leggyorsabb és leghatásosabb módon megvalósulni. Egy harmonikusan működő természetvédelmi-agrár területen a legfontosabb tevékenységek a gazdák részéről – a természetközeli gazdálkodást és termelést alapul véve – a területek gondviselésének, a diverzitás fenntartásának, a természetvédelem részéről pedig a szakértői tudásra alapozott (fokozatos) iránymutatásnak, a változások vizsgálatának és az eredmények gazdákhöz történő visszacsatolásának kellene lennie. Elkerülhetetlen tehát a természetvédelem és a mezőgazdálkodás egymást támogató tevékenységeinek hangsúlyozása, amelyben kiemelt szerep jut a természetvédelmi intézményeknek nem csupán helyi, de nemzeti szinten egyaránt.

Az előírások átalakítása

A kisgazdaságok fenntartása

Az élőhelyek fenntartásában betöltött szerepek kölcsönös elismerése mellett elengedhetetlen, hogy a döntéshozó szervek mindezt az előírásokban is visszatükrözzék. Ha továbbra is fenn szeretnénk tartani ezeket a kettős funkcióval (természetvédelem és mezőgazdaság) rendelkező élőhelyeket, az előírások átalakítására lenne szükség oly módon, hogy azok egyenlő mértékben vegyék figyelembe mind a mezőgazdasági termelők, mind pedig a természetvédelem érdekeit. A rugalmatlan előírások ugyanis könnyen a kisgazdaságok megszűnéséhez vezethetnek, amelyek a hagyományos és kis léptékű gazdálkodási tevékenységeik által kiemelt szerepet látnak el a természetvédelmi értékek, így a táj diverzitásának fenntartásában, illetve a kulturális értékek és a helyi tudás megőrzésében is.

Partnerség és fokozatosság

A többszemponútú, valamennyi érintett érdekeit, szakmai tudását és gyakorlati tapasztalatát integráló előírások megalkotásához nagyobb mértékű döntéshozói nyitottságra, valamint a helyi természetvédelmi és mezőgazdasági intézményrendszer partneri viszonyának megteremtésére lenne szükség. A körültekintő és óvatos szabályalkotás szükségességét a természetben zajló folyamatok komplexitása és bizonytalansága, valamint e folyamatokkal kapcsolatos tudásunk hiányosságai is alátámasztják. A többszemponútú döntéshozatal mellett ezért a fokozatosság és kiszámíthatóság elveit is kiemelt helyen kellene kezelni, amelynek értelmében a hirtelen irányváltásokat, nagyratörő célokat kitűző elhatározások helyébe a megfontolt, több nézőpontból megvitatott és visszacsatolásokon alapuló stratégiai döntések lépnének. Bár az így meghozott előírások lényegesen több időt, energiát és pénzt igényelnének, a végeredményként megszülető előírásokat kevesebb konfliktus övezné.

Rugalmasság

Az elérendő célok fokozatosan és kiszámítható módon történő megvalósítása mellett fontos lenne nagyobb hangsúlyt fektetni a terület sajátosságaira alapozó támogatási rendszerek kialakítására. Az egy kaptafára készült előírások nem veszik figyelembe a táji diverzitást, az élőhelyek sokszínűségét és azok eltérő kezelési igényét. Ezért nagy szükség mutatkozik egy olyan támogatási rendszer kidolgozására, amelynek előírásait a helyi természeti, társadalmi és mezőgazdasági adottságokat figyelembe véve alkotják meg.

*

Köszönetnyilvánítás – Kutatásunk a Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézetének Környezetgazdaságtani Tanszékén 2009 és 2013 között zajló, „Agrár-ökoszisztéma szolgáltatások értékelése részvételi technikák alkalmazásával” c. és K78514 számú OTKA pályázat keretében valósul meg. Köszönetünket fejezzük ki e cikk bírálóinak építő jellegű kritikájukért. Köszönettel tartozunk a kutatásban résztvevő valamennyi interjúalanyunk és a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságnak, hogy nyitottságukkal és őszinte véleményükkel segítették munkánkat. Köszönet illeti továbbá a Környezeti Társadalomkutatók Tanszéki Csoport valamennyi tagját, hogy szakmai segítségnyújtásukkal hozzájárultak a kutatás tökéletesítéséhez.

Irodalomjegyzék

- Bergsens, E. & Vatn, A. (2009): Why protection of biodiversity creates conflict – Some evidence from the Nordic countries. – *Journal of Forest Economics* **15**(3): 147–165.
- Campbell, M. C. (2003): Intractability in Environmental Disputes: Exploring a Complex Construct. – *Journal of Planning Literature* **17**(3): 360–371.
- Daugstad, K., Svarstad, H. & Vistad, I. O. (2006): A case of conflicts in conservation: Two Trenches or a Three-Dimensional Complexity? – *Landscape Research* **31**(1): 1–19.
- Gray, B. (2004): Strong Opposition: Frame-based Resistance to Collaboration. – *Journal of Community & Applied Social Psychology* **14**: 166–176.
- Héra, G. & Ligeti, Gy. (2005): Módszertan: Bevezetés a társadalmi jelenségek kutatásába. Osiris Kiadó, Budapest
- Kächele, H. & Dabbert, S. (2001): An economic approach for a better understanding of conflicts between farmers and nature conservationists – an application of the decision support system MODAM to the Lower Odra Valley National Park. – *Agricultural Systems* **74**: 241–255.
- Kelemen, E., Bela, Gy. & Pataki, Gy. (2010): Módszertani útmutató a természet adta javak és szolgáltatások nem pénzbeli értékeléséhez. ESSRG füzetek, 2. szám. SZIE KTI Környezetgazdaságtani Tanszék, Környezeti Társadalomkutatók Csoport, Gödöllő.
- Kelemen, E., Málovics, Gy. & Margóczy, K. (2009): Ökoszisztéma szolgáltatások felmérése során feltárt konfliktusok az Alpári-öblözetben. – *Természetvédelmi Közlemények* **15**: 119–133.
- Kelemen, J. (1997): Irányelvek a füves területek természetvédelmi szempontú kezeléséhez. In: Báldi, A., Batáry, P., Erdős, S. 2005: Effects of grazing intensity on bird assemblages and population of Hungarian grasslands. – *Agriculture, Ecosystems & Environment* **108**: 251–263.
- Mccreary, S., Gamman, J., Brooks, B., Whitman, L. & Bryson, R. (2001): Applying a Mediated Negotiation Framework to Integrated Coastal Zone Management. – *Coastal Management* **29**: 183–216.
- Stoll-Kleemann, S. (2003): Linking case study material to social-psychological theories to avoid conflicts in biodiversity conservation in the transition to rural sustainability. In: The role of biodiversity in rural sustainability in Europe and North America. Working report.
- White, R. M., Fischer, A., Marshall, K., Travis, J. M-J., Webb, T. J., Falco, S., Redpath, S. M. & van der Wal, R. (2009): Developing an integrated conceptual framework to understand biodiversity conflicts. – *Land Use Policy* **26**: 242–253.

Függelék:

A cikkhez tartozó online függelék a folyóirat honlapján található
Függelék 1: Az interjúk száma és az interjúalanyok csoportosítása

Agri-environmental schemes through the lens of farmers

Ágnes Kalóczkai¹, Eszter Kelemen¹ and György Pataki^{1,2}

¹ *Environmental Social Science Research Group (ESSRG), Department of Environmental Economics, Institute of Environmental and Landscape Management, St. István University H-2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.*

² *Department of Environmental Economics and Technology, Corvinus University of Budapest H-1093 Budapest, Fővám tér 8.*

The present research reports on conflicts between farmers and the Kiskunság National Park Directorate applying qualitative research methods. It aims to highlight some of the deficiencies of agri-environmental and conservational schemes and their negative impacts on the habitats of ‘Peszéradacsi rétek’ grassland. Conservation and social problems, most importantly the termination of small family farms and biodiversity loss, result from the overly bureaucratic structure and inflexible rules of agri-environmental schemes. Recommendations are made for the revision of the relevant rules in order to initiate more adaptive and flexible agri-environmental and conservational schemes.

Keywords: problems of agri-environmental schemes, conflicts between nature conservation and agriculture, conservational rules, loss of biodiversity, inflexible system of rules.